

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ محمد صالح المنجد حفظه الله تعالى

موضوع:

۱. احکام؛ نماز؛ نمازهای واجب یومیّه
۲. احکام؛ روزه و اعتکاف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**پرسش**

نویسنده: محسن روزبهانه

تاریخ: ۱۴۰۰/۷/۲۳

برخی دوستان برای پاره‌ای تحقیقات و فعالیت‌های علمی با گروهی از محققان و پژوهشگران، عازم مناطقی از قطب شمال هستند. گویا در برخی از این مناطق، خورشید تا ۶۰ روز و حتی بیشتر، غروبی ندارد. ایشان برای اطلاع از اوقات شرعی به منظور خواندن نمازهای یومیّه و نیز گرفتن روزه در صورتی که در ماه رمضان آنجا ساکن باشند، چه باید بکنند؟ اوقات شرعی در این مناطق چگونه محاسبه می‌شود؟

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۰/۸/۵

در مناطق قطبی که خورشید در آن‌ها خلال ۲۴ ساعت غروب یا طلوع نمی‌کند، اوقات نمازها از روی ساعت محاسبه می‌شود، نه از روی غروب یا طلوع خورشید؛ زیرا بدون شک، غرض خداوند از امر به نمازهای پنج‌گانه، اقامه‌ی آن‌ها خلال ۲۴ ساعت بوده است که معمولاً خورشید در آن‌ها طلوع و غروب می‌کند، نه خلال ماه‌ها یا هفته‌های متمادی و با این حساب، چاره‌ای جز اقامه‌ی پنج نماز خلال ۲۴ ساعت نیست تا غرض خداوند حاصل شود و این موافق با حدیث نواس بن سمعان کلابی است که در آن آمده است: «قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي هُوَ كَسَنَةٌ، أَيَكْفِينَا فِيهِ صَلَاةٌ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ؟ قَالَ: لَا، افْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ»^۱؛ «گفتم: ای رسول خدا! در آن روزی که مانند یک سال است، آیا نمازهای یک شبانه‌روز برای ما کفایت می‌کند؟ فرمود: نه، زمانشان را محاسبه کنید» و محاسبه‌ی زمان نمازها، با توجه به وقت صبح، ظهر، عصر، غروب و خفتن در بیشتر مناطق زمین است. بنابراین، نماز صبح در ساعتی گزارده می‌شود که در بیشتر مناطق زمین،

۱. مسند أحمد، ج ۲۹، ص ۱۷۳؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۲۲۵۰؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۳۵۶؛ الفتن لحنبل بن إسحاق، ص ۱۲۷؛ سنن أبي داود، ج ۴، ص ۱۱۷؛ سنن الترمذي، ج ۴، ص ۹۱؛ مسند الشاميين للطبراني، ج ۱، ص ۳۵۴؛ الإيمان لابن منده، ج ۲، ص ۹۳۲؛ المستدرک علی الصحیحین للحاکم، ج ۴، ص ۵۳۷؛ البعث والنشور للبيهقي، ص ۱۴۹

صبح محسوب می‌شود؛ مانند ساعت ۵ و نماز ظهر در ساعتی گزارده می‌شود که در بیشتر مناطق زمین، ظهر محسوب می‌شود؛ مانند ساعت ۱۳ و نماز عصر در ساعتی گزارده می‌شود که در بیشتر مناطق زمین، عصر محسوب می‌شود؛ مانند ساعت ۱۶ و نماز مغرب در ساعتی گزارده می‌شود که در بیشتر مناطق زمین، غروب محسوب می‌شود؛ مانند ساعت ۱۹ و نماز عشاء در ساعتی گزارده می‌شود که در بیشتر مناطق زمین، زمان خفتن محسوب می‌شود؛ مانند ساعت ۲۱، اگرچه خورشید طلوع یا غروب نکرده باشد.

به این ترتیب، وقت امساک و افطار نیز در چنین مناطقی از روی ساعت محاسبه می‌شود، نه از روی غروب یا طلوع خورشید؛ زیرا بدون شک، غرض خداوند از امر به روزه، امساک از خوردن، آشامیدن و نزدیکی کردن در کمتر از ۲۴ ساعت بوده است که معمولاً خورشید در آن‌ها طلوع و غروب می‌کند، نه خلال ماه‌ها یا هفته‌های متمادی و با این حساب، چاره‌ای جز امساک و افطار در کمتر از ۲۴ ساعت نیست تا غرض خداوند حاصل شود. البته طول روزها در بیشتر مناطق زمین بسیار متغیر است و گاه بسیار کوتاه یا بلند می‌شود. از این رو، بعید نیست که بتوان زمان امساک و افطار در مناطق قطبی را با زمان نزدیک‌ترین منطقه به آن‌ها که شبانه‌روز ۲۴ ساعتی دارد هماهنگ کرد، اگرچه طول روز یا شب در آن کمتر از ۲ یا بیشتر از ۲۰ ساعت باشد، ولی با توجه به نادر بودن چنین روز یا شبی و ظهور امر خداوند در روزها و شب‌های عادی و عدم وجود نصی صریح در قرآن و سنت برای لزوم هماهنگی با زمان نزدیک‌ترین منطقه، بهتر است در ساعتی که در بیشتر مناطق زمین سپیده می‌دمد، امساک و در ساعتی که در بیشتر مناطق زمین خورشید غروب می‌کند، افطار شود، یا به صورت دقیق‌تر و آسان‌تر، مطابق با زمان سپیده و غروب در وسط زمین عمل شود که قدر متیقن یا حد اعتدال محسوب می‌شود و این نظر علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی است؛ چنانکه یکی از یارانش ما را خبر داد، گفت:

«سَأَلْتُهُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْقُطْبَيْنِ، فَقَالَ: الصَّلَاةُ فِي الْأَرْضِ الَّتِي لَا تَعْرُبُ فِيهَا الشَّمْسُ خِلَالَ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ سَاعَةً أَوْ لَا تَطْلُعُ إِنَّمَا هِيَ بِالتَّقْدِيرِ، وَكَذَلِكَ الصِّيَامُ يُقَدَّرُ لَهُ تَقْدِيرًا، قُلْتُ: أَوْقَاتُ الْبِلَادِ مُخْتَلِفَةٌ، فَهَلْ نَجْمَعُهَا وَنُقَسِّمُهَا حَتَّى يَتَبَيَّنَ الْوَسْطُ؟ قَالَ: وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ؟! وَلَكِنْ انظُرُوا إِلَى أَوْقَاتِ مَكَّةَ وَخُدُوا بِهَا، فَإِنَّ مَكَّةَ وَسَطُ الْأَرْضِ»؛ «از او درباره‌ی نماز در دو قطب پرسیدم، پس فرمود: نماز در زمینی که خورشید در آن خلال بیست و چهار ساعت غروب یا طلوع نمی‌کند با حساب است و همین طور روزه، برایش حساب می‌شود، گفتیم: اوقات شهرها مختلف است، پس آیا آن‌ها را جمع و تقسیم کنیم تا حد وسطشان معلوم شود؟ فرمود: چه کسی می‌تواند این کار را انجام دهد؟! بلکه به اوقات مکه بنگرید و به آن‌ها اخذ کنید؛ چراکه مکه وسط زمین است».

بنابراین، تطبیق اوقات نماز و روزه در مناطق قطبی با اوقات نماز و روزه در مکه، کافی است ان شاء الله. این مربوط به اوقات نماز و روزه در مناطق قطبی است که خورشید در آن‌ها خلال ۲۴ ساعت غروب یا طلوع نمی‌کند، ولی در مناطقی که خورشید در آن‌ها خلال ۲۴ ساعت غروب و طلوع می‌کند، اوقات نماز و روزه با توجه به غروب و طلوع خورشید دانسته می‌شود، اگرچه فاصله‌ی میان آن دو بسیار کم یا زیاد باشد؛ چراکه هرگاه عمل به ظاهر قرآن و سنت ممکن باشد، چاره‌ای جز عمل به آن نیست، اگرچه همراه با مشقت باشد. بنابراین، در مناطقی که روزهای ماه رمضان در آن‌ها بسیار طولانی است، اگر روزه گرفتن با تدابیر و تمهیداتی مانند تغذیه‌ی مناسب در سحر و استراحت بیشتر در روز و خودداری از کارهای سخت امکان دارد، واجب است که روزه گرفته شود و اگر روزه گرفتن در آن‌ها ولو با این تدابیر و تمهیدات امکان ندارد، به این معنا که موجب آسیب جسمی می‌شود، در صورت امکان باید از آغاز تا پایان ماه رمضان به منطقه‌ای سفر کرد که روزه گرفتن در آن ممکن است و اگر چنین کاری ممکن نیست، باید تا هر ساعتی از روز که روزه گرفتن تا آن ممکن است، روزه گرفت و در هر ساعتی از روز که ادامه‌ی روزه در آن ناممکن شد، افطار کرد و سپس در روزهایی دیگر مانند روزهای زمستان که کوتاه‌تر است یا منطقه‌ای دیگر هرگاه سفر به آن بعد از ماه رمضان ممکن شد، قضای آن را به جای آورد، یا به جای هر روز، طعام یک مسکین را فدیة داد^۱.

بایکاء اطلاع بر سبب اختلاف منصوصات فی حرماتنا
 جشن ایام حج و عمره در مشهد

۱. برای آگاهی در این باره، بنگرید به: پرسش و پاسخ ۳۳۰.